

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä HE 43/2022 vp eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta. Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavan.

1. Arvioinnin lähtökohdat

Hallituksen esityksellä muutetaan tekijänoikeuslakia sekä sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla (2019/790/EU) sekä ns. verkkolähetyksidirektiivistä (2019/789/EU) johtuvien velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi. Samalla esittävien taiteilijoiden kuvatallenteisiin liittyviä yksinoikeuksia ehdotetaan laajennettaviksi. Lisäksi sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että lakiin lisätään uusi säännös, jonka mukaan eräitä palveluntarjoajia koskevien vastuusäännösten sijasta sovellettaisiin tekijänoikeuslain uuteen 6 a lukuun otettavia säännöksiä.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti lähtenyt siitä, että vaikka perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisiin tehtäviin ei kuulu täytäntöönpanonsäätelyn arviointi EU:n aineellisen lainsäädännön kannalta, siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. esim. PeVL 78/2018 vp, PeVL 1/2018 vp, PeVL 25/2005 vp). Itsestään selvää myös on, että siltä osin kuin täytäntöönpanonsäätelyn yhteydessä esitetään puhtaasti kansalliseen harkintaan perustuvia muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön, tällaisia ehdotuksia arvioidaan aivan tavanomaiseen tapaan perustuslakivaliokunnalle perustuslain 74 §:ssä osoitetun valtiosääntöisen tehtävän mukaisesti kiinnittäen huomiota ehdotuksen perustuslainmukaisuuteen ja suhteeseen kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

Tekijänoikeussäätelyn valtiosääntöoikeudellisen merkityksen kannalta olennaiset lähtökohdat ilmenevät perustuslakivaliokunnan lausunnosta PeVL 7/2005 vp. Kyseiset lausunnon valossa hallituksen esitykseen sisältyvän tekijänoikeussäätely valtiosääntöoikeudellisessa arviossa tulee kiinnittää huomiota erityisesti seuraavaan kolmeen lähtökohtaan:

Tekijänoikeuden haltijoiden perusoikeudet

Tekijänoikeus luetaan perustuslain 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojaa nauttiviin varallisuusarvoisiin immateriaalioikeuksiin (HE 309/1993 vp, s. 62/II, PeVL 1/1995 vp, s. 1/II). Tämä koskee ennen muuta tekijänoikeuteen sisältyviä taloudellisia oikeuksia (PeVL 28/2004 vp, s. 4/I), kuten oikeutta määrätä teoksen kaupallisesta tai muusta taloudellisesti merkityksellisestä käytöstä. Myös tekijän moraalisisilla oikeuksilla on

liittymäkohtia perusoikeuksiin, kuten perustuslain 10 §:ssä turvattuun kunnian suojaan, 7 §:ään sisältyviin tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen samoin kuin perustuslain 16 §:ssä turvattuihin sivistyksellisiin oikeuksiin (PeVL 28/2004 vp, s. 4).

Muiden perusoikeudet

Tekijänoikeuslainsäädäntö on merkityksellistä myös muiden henkilöiden kuin tekijänoikeuden tai sen lähioikeuksien haltijoiden perusoikeuksien näkökulmasta. Viestinnän oikeudellisiin edellytyksiin vaikuttavan sääntelyn yhteydessä on huomionarvoinen esimerkiksi perustuslain 12 §:ssä jokaiselle turvattu sananvapaus, johon sisältyy oikeus paitsi ilmaista ja julkistaa myös vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Perustuslain 16 §:n säännökset tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaudesta samoin kuin mahdollisuudesta itsensä kehittämiseen varattomuuden estämättä ovat merkityksellisiä yhtä hyvin tekijöiden kuin teoksia käyttävienkin näkökulmasta. Teoskappaleen omistukseensa hankkineen omaisuudensuojaan liittyvät näkökohdat eivät nekään ole vailla merkitystä.

Tasapainovaatimus

Tekijänoikeuslainsäädäntö sääntelee keskeisesti tekijänoikeuden haltijan ja muiden henkilöiden — ei niinkään tekijän ja julkisen vallan — välisiä suhteita. Perusoikeussäännösten vaikutus tällaisiin ns. horisontaalisuhteisiin välittyy perusoikeusudistuksen esitöiden mukaan yleensä perusoikeuksia konkretisoivan tavallisen lainsäädännön välityksellä (HE 309/1993 vp, s. 29/1). Tällaisessa asetelmassa on valiokunnan mielestä tärkeää, että lainsäädännössä tulevat tasapainoisella tavalla huomioon otetuiksi kaikki sääntelyn kannalta merkitykselliset perusoikeudet. Sääntely ei saa esimerkiksi johtaa sen enempää tekijänoikeuden haltijoiden kuin teosten käyttäjienkään oikeuksien kohtuuttomaan rajoittamiseen.

2. Esityksen arviointi

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön perusteella tekijänoikeuslainsäädäntöä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota tasapainoisesti sekä tekijänoikeuden haltijoiden että teoksia käyttävän yleisön perusoikeuksiin. Tekijänoikeuden tuottama yksinoikeus määrätä teosten käytöstä ei voi olla absoluuttinen vaan sitä on perustuslaista johtuvista syistä syytä rajata tavalla siten, ettei tekijänoikeuden tuottama yksinoikeus rajoita perustuslain 12 §:ssä turvattua sananvapautta samoin kuin perustuslain 16 §:ssä turvattuja sivistyksellisiä oikeuksia enempää kuin on välttämätöntä yksinoikeuden taustalla olevien intressien turvaamiseksi.

Hallituksen esitykseen sisältyy nähdäkseni useita kohtia, joita voidaan pitää tekijänoikeussääntelyä koskevan valtiosääntöisen tasapainovaatimuksen kannalta ongelmallisena. Käsittelen niitä seuraavaksi.

Teosten kappaleiden valmistaminen tekstin- ja tiedonlouhintaa varten

Tekijänoikeuslakiehdotuksen 13 b § sisältää säännökset oikeudesta valmistaa tekijänoikeudella suojatuista teoksista kappaleita tekstin- ja tiedonlouhintaa varten sekä oikeudesta säilyttää niitä

tutkimuksen todentamiseksi. Tämän käytön edellytyksenä kuitenkin on, että teosta tähän tarkoitukseen käytävällä on laillinen pääsy teokseen, että tekijä ole asianmukaisella tavalla pidättänyt tätä oikeutta, ja että teoksen kappaleet ovat vain siihen oikeutettujen saatavilla.

Lisäksi tutkimusorganisaatiot ja kulttuuriperintölaitokset, joilla on laillinen pääsy teokseen, saavat valmistaa siitä kappaleita tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaa tekstin- ja tiedonlouhintaa varten ja säilyttää niitä tutkimuksen todentamiseksi myöhemmin edellyttäen, että teoksen kappaleet ovat vain siihen oikeutettujen saatavilla.

Säätely on pakottavaa. Siitä ei voida 13 b §:n 2 momentin nimenomaisen määräyksen mukaan poiketa sopimuksella.

Tekstin- ja tiedonlouhinnalla tarkoitetaan implementoitavan direktiivin 2 artiklan 2 kohdan mukaan automaattista analyysitekniikkaa, jonka tarkoituksena on analysoida digitaalisessa muodossa olevaa tekstiä ja dataa tietojen, esimerkiksi muttei yksinomaan mallien, suuntausten tai korrelaatioiden, tuottamiseksi. Kyse on tutkimuksen ja uuden tiedon tuottamisen kannalta yksi merkittävimmistä nykYTEknologian mahdollistamista keinoista. Kyse on myös internet-hakujen ja sitä kautta internetin käytön edellytyksistä. Mitä pidemmälle menevällä tavalla louhintaa rajoitetaan, syvällekyvemällä tavalla puututaan myös ihmisten oikeuteen saada uutta tietoa ja hyödyntää sitä. Kysymys on siten sananvapauden ja tutkimuksen vapauden rajoittamisesta. Tällaisessa yhteydessä direktiivin jättämä kansallinen liikkumavara on syytä käyttää tavalla, joka varmistaa sekä tekijänoikeuden haltijoiden oikeuksien toteutumisen direktiivin edellyttämän mukaisesti, mutta joka samalla toisaalta mahdollistaa sananvapauden ja tieteenvapauden toteutumisen sen mukaan, mitä implementoitava direktiivikin edellyttää. Kiinnitän valiokunnan huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin:

- Ehdotettu 13 §:n 2 momentti rajoittaa tutkimusorganisaatioiden ja kulttuuriperintölaitosten oikeutta säilyttää kappaleita tiedonlouhintaa varten enemmän kuin direktiivi edellyttäisi. Lakiehdotuksen mukaan säilytys-oikeus kattaisi ainoastaan säilyttämisen, joka on tarpeen ”tutkimuksen todentamiseksi”. Direktiivin perusteella lainkohdassa tarkoitettuja kappaleita saataisiin säilyttää myös ”tieteellistä tutkimusta varten”. Säännös merkitsee pidemmälle menevää perustuslain 16 §:n 3 momentin rajoitusta kuin direktiivi edellyttää. Sille ei myöskään ole esitetty hyväksyttäviä perusteita. Säännöstä on välttämätöntä täydentää siten, että se turvaa tieteellisen tutkimuksen vähintään direktiivin edellyttämällä tasolla.
- Edellä viitattua vastaavasti ehdotettu 13 b § 2 momentti sisältää myös säilyttämistä koskevan lisäedellytyksen, jonka mukaan teosten kappaleiden tulisi olla ”vain siihen oikeutettujen saatavilla.” Tältäköön osin toimeenpantavassa direktiivissä ei ole vastaavaan tieteellistä tutkimusta rajoittavaa edellytystä. Sille ei myöskään ole nähdäkseni esitetty hyväksyttäviä ja oikeasuhtaisia perusteita, ja se tulisi sen vuoksi poistaa siten, että säätely vastaa direktiivin sisältöä.

Opetus- ja tutkimustoiminta

Tekijänoikeuslakiehdotuksen 14 a § sisältää opetuksen ja tutkimuksen vapautta turvaavan säännöksen teosten käyttäminen opetuksen havainnollistamiseen. Sen mukaan teoksia voidaan tässä tarkoituksessa käyttää ilman lain 13 §:ssä tai 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua

sopimuslisenssiä tai muuta käyttö lupaa, jos sellaista ei ole lainkaan tarjolla tai helposti saatavilla. Julkistetun teoksen saa tällöin saattaa opetustoiminnassa yleisön saataviin ja siitä saa opetustoiminnassa valmistaa kappaleita opetuksen havainnollistamiseen edellyttäen, että teoksen käyttö tapahtuu tietylle rajatulle henkilöpiirille tarkoitettussa tilanteessa tai suojatussa sähköisessä ympäristössä. Tämä opetus- ja tutkimustoimintaa koskeva tekijänoikeuden rajoitus ei kuitenkaan 14 a §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan koske nuotteja eikä koulutusmarkkinoille suunnattuja teoksia.

Sääntely pyrkii turvaamaan oikeudenhaltijoiden omaisuudensuojan ottaen huomioon, että tekijällä olisi ehdotetun 14 a §:n 2 momentin perusteella oikeus korvaukseen. Tosin säännös on nähdäkseni muotoiltu virheelliseksi niin, että oikeus korvaukseen koskisi kyseisessä momentissa tarkoitettua käytöstä. Momentissa ei kuitenkaan lainkaan säädetä teosten käytöstä. Oletettavaa lieneekin, että korvaussäännöksen tulisi sisältää viittauksen 14 a §:n 1 momentissa tarkoitettuun käyttöön. Jos ja kun näin on, 1 momentissa säädettyt rajoitukset puuttuisivat vain vähäisesti oikeudenhaltijan oikeuteen määrätä omaisuudestaan.

Sitä vastoin sääntely merkitsisi opetuksen ja tieteen vapauden rajoittamista tavalla, jota ei voida edellä mainittu korvaussääntelykin huomioiden pitää perustuslain 16 §:n 3 momentin kannalta oikeasuhtainen.

- Koska teosten käyttö olisi opetuksessa mahdollista ainoastaan tilanteissa, joissa sopimuslisenssiä tai muuta käyttö lupaa, joka kattaa opetustoiminnassa tarpeellisen teoksen käytön, ”ei ole lainkaan tarjolla tai helposti saatavilla”, johtaa se tilanteeseen, että yksittäisen opettajan on aina ennen teosten käyttöä opetuksessa selvítettävä, kuuluko teos jonkin sopimuslisenssin tai muun käyttö luvan piiriin. Samoin hänen tulee arvioida, olisiko sopimus tai käyttö lupa helposti saatavilla.

Sääntely on tämän vuoksi omiaan merkittävästi heikentämään teosten hyödyntämistä opetuksessa. Mitään direktiivistä tai perustuslaista johtuvaa estettä ei kuitenkaan nähdäkseni olisi sääntelylle, jossa teoksia voitaisiin lausuntokierroksella olleessa hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla käyttää opetuksessa, kun teoksen käyttö tapahtuu tietylle rajatulle henkilöpiirille tarkoitettussa tilanteessa tai ulkopuolisilta rajatussa sähköisessä ympäristössä tai kun se tapahtuu tilapäisesti ja vain tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tällaisestakin käytöstä tekijöillä olisi oikeus saada korvaus 14 a §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Nähdäkseni 14 a §:n sääntelyä olisi perustuslain 16 §:n 3 momentista johtuvista syistä syytä muuttaa siten, ettei se edellä mainitusta syystä rajoita opetuksen vapautta enempää kuin on välttämätöntä.

- Opetuskäyttöä koskeva rajoitus ei 14 a §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan koske nuotteja eikä koulutusmarkkinoille suunnattuja teoksia. Tällaisia teoksia ei siten olisi mahdollista käyttää opetuksen havainnollistamiseen. Hallituksen esityksessä nuottien ja koulutusmarkkinoille suunnattujen teosten jättäminen 14 a §:n rajoitussäännöksen ulkopuolelle on perusteltu ainoastaan sillä, että ”direktiivi mahdollistaa koulutusmarkkinoille suunnatun materiaalin ja nuottien sulkemisen rajoitussäännöksen ulkopuolelle.” (HE, s. 82.). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön valossa EU-sääntelyn mahdollistama kansallinen liikkumavara on käytettävä perus- ja ihmisoikeudet huomioivalla tavalla. Ehdotettu säännös rajoittaa perustuslain 16 §:ssä tarkoitettuja

sivistyksellisiä oikeuksia, mutta sitä ei ole perusteltu mitenkään. Ehdotettu 14 a §:n 1 momentin viimeinen virke on tämän vuoksi poistettava.

Verkkosisällönjakelupalvelut ja palvelutarjoajien vastuu

Tekijänoikeuslakiehdotuksen 6 a luvussa ehdotetaan säädettäväksi verkkosisällönjakopalveluista ja niihin liittyvästä palveluntarjoajien vastuusta. Sääntely on merkityksellistä paitsi oikeudenhaltijoiden omaisuudensuojan ja sisällönkäyttäjien sananvapauden kannalta, myös palveluntarjoajien perustuslain 18 §:ssä suojatun elinkeinovapauden kannalta.

Tekijänoikeuslakiehdotuksen 6 a § luvun 55 a §:n määritelmäsäännöksen mukaan palveluntarjoajalla tarkoitetaan verkkosisällönjakopalvelun tarjoajaa, joka tarjoaa tietoyhteiskunnan palvelua, jonka päätarkoituksena tai yhtenä päätarkoituksista on säilyttää suuri määrä käyttäjiensä palveluun tallentamia suojattuja teoksia, jotka palveluntarjoaja organisoii ja joita se markkinoi voitontavoittelua varten ja joihin se antaa yleisölle pääsyn.

Ehdotettu sääntely soveltuu nähdäkseni hyvin suureen joukkoon nykyisiä sisällönjakopalveluita, kuten sosiaalisen median eri muotoja ja Youtuben kaltaisia palveluita. On selvää, että tällaisissa palveluissa voidaan sinänsä loukata tekijänoikeuden haltijoiden oikeuksia enemmän kuin mikään sananvapaudesta seuraava vaatimus voisi edellyttää. Tyypillisesti tällaisesta tilanteesta voisi olla kysymys silloin, kun jokin suojattu elokuvateos jaetaan luvottomasti sellaisenaan esimerkiksi Youtubessa.

Toisaalta verkkosisältöpalveluihin voidaan lisätä myös sellaisia teoksia, joiden käyttö ei loukkaa tekijänoikeutta. Kansalaiskeskustelunkin kannalta keskeisessä roolissa olevat lainaukset, arvostelut, selostukset tai vaikkapa karikatyyrit ja parodia tulee direktiivinkin valossa säätää rajoituksiksi tekijänoikeuteen. Valiokunnan tulee varmistua siitä, että tällaiset rajoitukset soveltuvat täysimääräisesti myös verkkosisällönjakelupalveluihin.

Kiinnitän valiokunnan huomiota myös siihen, että yksityisten ihmisten arkisiin verkkosisältöihin saattaa sattumanvaraisesti sisältyä tekijänoikeudella suojattua aineistoa ilman että kyseisillä teoksilla olisi mitään itsenäistä arvoa ko. teoksen osana. Esimerkiksi Instagramiin tai Youtubeen saatetaan tallentaa ja saattaa yleisön saataville kuvia ja videosisältöjä, joissa kuuluu sattumalta myös jokin videota otettaessa soinnut musiikkiteos tai näkyä jokin sellainen kuvan taustalla ollut kuvataideteos, joka nauttii tekijänoikeuden suojaa. Perustuslakivaliokunnan olisi syytä varmistua, etteivät tällaiset tilanteet, joissa julkistettu teos sisältyy satunnaisesti ja toisarvoisesti muuhun materiaaliin, kuulu ehdotetun tekijänoikeuslain 6 a luvun soveltamisalan piiriin.

Ehdotetussa tekijänoikeuslain 55 f §:ssä säädetään toimenpiteistä laillisen käytön varmistamiseksi. Ehdotuksen mukaan palveluntarjoajalla on oltava käytännöt, joilla varmistetaan, että sen 55 c §:n 1 momentissa tarkoitetut toimenpiteet eivät estä teosten laillista välittämistä yleisölle. Automaattisia estämiskeinoja saadaan käyttää vain silloin, kun on suurella todennäköisyydellä oletettavissa, että kysymys on tekijän oikeuksia loukkaavasta suojatun teoksen välittämisestä yleisölle.

Säännös mahdollistaa automatisoituun päätöksentekoon perustuvan sananvapauden käytön ennakoitettavissa tilanteissa, joissa automatisoidun päätöksenteon luotettavuuden todennäköisyyttä voidaan pitää suurena. Kysymys siitä, onko verkkopalvelussa välitettävässä materiaalissa kysymys tekijänoikeuksia loukkaavasta suojatun teoksen välittämisestä yleisölle on vaativaa oikeudellista harkintaa koskeva kysymys, johon vastaaminen edellyttää paitsi teoksen tunnistamista myös sen käyttöyhteyden asianmukaista arviointia. Jos kysymys on jonkin tekijänoikeuden rajoituksen alaan

kuuluvasta teoksen välittämisestä – esimerkiksi parodiasta – ei kyse ole tekijän oikeuksia loukkaavasta teoksen välittämisestä.

Perustuslakivaliokunnan aiemmin ilmaisen (ks. PeVL 7/2019 vp) käsityksen mukaan automatisoitu päätöksenteko ei sovellu sellaiseen hallinnolliseen päätöksentekoon, joka edellyttää päätöksentekijän käyttävän laajaa harkintavaltaa. Kysymys oli tuolloin maahanmuuttohallinnon asioidenkäsittelyjärjestelmään liittyvistä automatisoiduista yksittäispäätöksistä. Nyt käsiteltävä ehdotus ei liity viranomaisten päätöksentekoon, mutta sillä on huomattavia vaikutuksia yksilöiden perusoikeuksien, erityisesti sananvapauden, toteutumiseen. Katson tämän vuoksi, ettei tällaista päätöksentekovaltaa, johon sisältyy merkittävä riski perustuslain 12 §:n kieltämästä sananvapauden ennakollisesta estämisestä, voida jättää automatisoidun päätöksenteon varaan. Sääntelyä on välttämätöntä muuttaa siten, että mahdollisuus automatisoituun päätöksentekoon rajataan vain sellaisiin selviin tapauksiin, jotka eivät edellytä palveluntarjoajan ja siten automatisoidun päätöksentekojärjestelmän itsenäistä oikeudellista arviointia.

3. Muita seikkoja

Hallituksen esityksen valmistelu on poikennut lopullisen hallituksen esityksen kannalta merkittävällä tavalla normaalista virkamiesvetoisesta lainvalmistelusta. Hallituksen esityksestä ilmenee, että Valmistelua varten asetettiin 4.6.2019 virkamiestyöryhmä, jonka tehtävänä oli valmistella direktiivin ja siihen liittyviä muita uudistustarpeita koskeva hallituksen esitys säädösmuutoksineen. Työryhmään kuului virkamiehiä oikeusministeriöstä, työ- ja elinkeinoministeriöstä, liikenne- ja viestintäministeriöstä sekä opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Myöhemmin verkkolähetysdirektiivin täytäntöönpano yhdistettiin direktiivin täytäntöönpanoon aikataulullisista syistä. Työryhmän määräaika päättyi 17.9.2021. Valmistelun aikana kuultiin laajasti ja monivaiheisesti eri sidosryhmiä. Kaikille avoimien kuulemistilaisuuksien ja työpajojen lisäksi on järjestetty merkittävä määrä pienryhmäkeskusteluja eri asiakysymyksistä. Valmistelutyötä on myös säännöllisesti käsitelty tekijänoikeusasioiden neuvottelukunnassa. Luonnoksesta hallituksen esitykseksi järjestettiin lausuntokierros lausuntopalvelussa (diaarinumero VN/2245/2020). Hallituksen esityksen luonnos oli lausuntokierroksella 27.9.—31.10.2021.

Tähän saakka valmistelu noudatti hyvää lainsäädäntötapaa.

Hallituksen esityksen yleisperustelujen mukaan ministeriö kiinnitti kuitenkin lausuntokierroksen jälkeen hallituksen esityksen jatkovalmisteluun virkamiesvalmistelua avustamaan ulkopuolisen konsultin asiantuntijapalveluja koskevalla toimeksiantosopimuksella. Julkisuudessa olevien tietojen mukaan esitys muuttui tämän jälkeen huomattavasti lausuntokierroksella olleesta esitysluonnoksesta.¹

Reagoiminen lausuntokierroksen palautteeseen kuuluu tietenkin hyvään lainsäädäntötapaan. Muutosten tulisi kuitenkin olla objektiivisesti perusteltuja. Nyt tehdyt muutokset vaikuttavat olevan valtiosääntöoikeudellisesti hyvin merkittäviä. Ne liittyvät olennaisesti

¹ Ks. Helsingin Sanomat: Tekijänoikeuslain ympärillä pyörii lobbaus-sotku – ministeri Kurvinen värväsi konsultin ja laki-esityksestä poistettiin 50 sivua, virkamies vaihtoi tehtävää. Julkaistu 13.4.2022 osoitteessa <https://www.hs.fi/talous/art-2000008720220.html>, Helsingin Sanomat: Videossa näkyvästä taulusta tai siinä kuuluvasta musiikista voi jatkossa napsahtaa maksu – Näin kohuttu tekijänoikeuslaki-esitys heikentäisi professorin mukaan käyttäjien oikeuksia. Julkaistu 14.4.2022 osoitteessa <https://www.hs.fi/talous/art-2000008727482.html>.

tekijänoikeuslainsäädännössä keskeiseen kysymykseen sananvapauden ja omaisuuden suojan välisestä suhteesta: muutos vaikuttaa merkinneen oikeudenhaltijoiden oikeudellisen aseman parantumista ja sananvapauden heikkenemistä.

Konsultin käyttämisestä on kanneltu ylimmille laillisuusvalvojille.² Kanteluista ilmenevistä ja julkisista lähteistä saatavissa olevista tiedoista ilmenee muun ohella, että ministeriön määräaikaiseksi palkkaama konsultti on antanut edelleen vireillä olevassa oikeudenkäynnissä lausunnon tekijänoikeuksia edustavalle järjestölle asiassa, joka liittyy suoraan nyt käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen.

Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöiseen tehtävään ei kuulu esteellisyyden arviointi yksittäisissä soveltamistilanteissa. Sitä vastoin perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisiin tehtäviin kuuluu sen varmistaminen, että lain valmistelu on tapahtunut sen käsiteltäväksi tulevista asioista asianmukaisesti ja hyvää lainsäädäntötapaa noudattaen. Perustuslakivaliokunta on aiemmin kiinnittänyt kriittistä huomiota ulkoisten konsulttien käyttöön lainvalmistelussa. Valiokunnan mukaan lainvalmistelu on yksi keskeisimmistä ministeriöiden tehtävistä, jota ei voi ulkoistaa (PeVL 11/2016 vp). Valiokunta on samalla sinänsä katsonut, ettei tämä lähtökohta estä kokonaan ulkopuolisten selvitysten tai asiantuntija-apun hankkimista. Ulkopuolinen apu tulee kuitenkin kyseeseen sellaisessa tyypillisessä tilanteessa, jossa valmistelun alkuvaiheessa käytetään selvityshenkilöä tai muuta vastaavaa asiantuntija-apua. (PeVL 11/2016 vp, s. 8.)

Käsiteltävänä oleva hallituksen esitys poikkeaa edellä mainitusta perustuslakivaliokunnan hyväksymästä tilanteesta. Kysymys on nyt siitä, että ulkopuolista konsulttia on käytetty aivan hallituksen esityksen loppuvaiheessa ja vielä tavalla, joka vaikuttaa merkinneen huomattavaa muutosta hallituksen esityksen sisältöön ja sen valtiosääntöoikeudelliseen merkitykseen.

Hyvään lainvalmistelutapaan kuuluu olennaisena ja itsestään selvänä ainesosana vaatimus siitä, että valmistelu tapahtuu virkavastuulla ja puolueettomasti. Perustuslakivaliokunta on korostanut hyvän lainsäädäntötavan merkitystä erityisesti silloin, kun kysymys hyvin merkittävistä ja esityksen perusratkaisuihin olennaisesti vaikuttavista muutoksista (ks. PeVL 65/2018 vp). Nähdäkseni perustuslakivaliokunnan tulisi tarkoin varmistua siitä, että valmistelussa on noudatettu hyvää lainsäädäntötapaa.

Turussa 30.5.2022

Juha Lavapuro

OTT, professori, oikeusneuvos

² Ks. EFFI – Electronic Frontier Finland: Lex Liedes: Effi kanteli oikeuskanslerille. <https://effi.org/lex-liedes-effi-kanteli-oikeuskanslerille/>. Käyty 29.5.2022. FICOM: Kantelu eduskunnan oikeusasiamiehelle. Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös ottaa Jukka Liedes tekijänoikeuslain ja erityisesti sen edelleen lähettämistä koskevan 25 h §:n uudistusta koskevaan lainvalmisteluun. https://www.ficom.fi/wp-content/uploads/2022/04/FiCom-ry_n-kantelu-oikeusasiamiehelle.pdf.

